

Rozdział 1. Dokument jako pojęcie prawne

1.1. Geneza i ewolucja pojęcia

Słowo „dokument” pochodzi od łacińskiego *documentum*, które utworzono od czasownika *docere*, czyli nauczać¹. W języku polskim słowo „dokument” występuje od kilkuset lat. Już w XVI w. oznaczało ono pismo, akt urzędowy, które stwierdza pewne fakty, ale również dowód, potwierdzenie, udowodnienie prawdziwości jakiegoś faktu². „Dokumenta” objaśniano jako „pisma prawne, urzędowe, stwierdzające ugody, tranzakcje, czy umowy w interesach zabopólnych między obywatelami, lub skrypt, list, słowem każdy dowód piśmienny”³. W drugiej połowie XIX w. termin ten definiowano jako „papiery popierające niezaprzeczone prawa do jakowego przedmiotu”⁴, jako „papiery służące za dowód, popierające prawo do jakiego przedmiotu”⁵.

W pierwszej połowie XX w. termin „dokument” odnoszono słownikowo do aktu stwierdzającego pewną okoliczność, np. zawarcia umowy⁶, aktu stwierdzającego jakąś umowę o zobowiązanie, papieru służącego za dowód jakiejś okoliczności⁷. Obok określania dokumentu jako „pismo będące źródłem lub dowodem na pewien fakt czy stan” wskazywano, że dokumentować to „stwierdzać źródłowo, pisemnymi dowodami”⁸. Pojawił się też w objaśnieniach „przedmiot” i rozróżnienia szerszego znaczenia dokumentu jako każdego przedmiotu stwierdzającego prawdziwość faktu (np. dokumenty histo-

¹ Człon *mens* w języku łacińskim oznacza wyrażenie i przekaz woli przez konkretną osobę, wywołujące określone sytuacje faktyczne, będące skutkiem specyficznych czynności.

² G. Knapisz, Słownik polszczyzny XVI wieku, s. 281.

³ S. Orgelbrand, Encyklopedia powszechna, s. 217.

⁴ Tamże.

⁵ S. Orgelbrand, Encyklopedia Powszechna z ilustracjami i mapami, s. 419.

⁶ Encyklopedia Powszechna Trzaski, Everta i Michalskiego, s. 375.

⁷ S. Lam (red.), Ilustrowana Encyklopedia Trzaski, Everta i Michalskiego, s. 275.

⁸ Wielka Ilustrowana Encyklopedia Powszechna Wydawnictwa Gutenberga, s. 51.

ryczne) lub stanu (np. dokumenty obyczajowe) i węższego znaczenia, w którym był to „każdy przedmiot stanowiący dowód prawa, stosunku prawnego lub okoliczności mogącej mieć znaczenie prawne”⁹. Wyraźnie rozróżniano dokumenty publiczne i prywatne, wskazując, że „dokument to każdy przedmiot stanowiący dowód prawa, stosunku prawnego lub okoliczności mogącej mieć znaczenie prawne. Dokument publiczny wystawiają władze i urzędy w zakresie swojej właściwości; inne dokumenty prywatne. Dokumenty publiczne są uprzywilejowane w postępowaniu dowodowym”¹⁰.

W obszernym, encyklopedycznym ujęciu z drugiej połowy XX w. odnoszono się już do zróżnicowania nośników, stwierdzając, że „dokument to każdy przedmiot materialny, który wyraża myśl ludzką lub służy do udowodnienia prawdziwych twierdzeń formułowanych w toku badań naukowych. Dokumenty mogą być: graficzne (publikacje drukowane lub powielane, rękopisy, archiwalia, opisy metod produkcyjnych, normy, patenty), oglądowe (fotografie, przezrocza, filmy, obrazy, eksponaty muzealne) i słuchowe (płyty gramofonowe, taśmy dźwiękowe). (...) Przedmiot stanowiący dowód prawa, stosunku prawnego lub okoliczności, która może mieć znaczenie prawne; w znaczeniu węższym dokument to przedmiot, na którym została utrwalona treść mająca znaczenie prawne, np. list, plan zabudowy, dowód tożsamości, w postępowaniu sądowym – akt pisemny stanowiący środek dowodowy”¹¹. Obok ogólnego rozróżniania „dokumentów publicznych (urzędowych) sporządzonych przez organy władzy i urzędy krajowe lub zagraniczne oraz dokumentów prywatnych, sporządzonych przez inne osoby”, pojawiły się zorientowane prawniczo objaśnienia, że „dokumenty urzędowe to dokumenty sporządzone w przepisanej formie przez powołane do tego organy państwowe w ich zakresie działania, a także przez organizacje zawodowe i społeczne w zakresie spraw z dziedziny administracji państwa, które to sprawy zostały im przekazane ustawą. Dokumenty prywatne są wszystkimi dokumentami niebędącymi dokumentami urzędowymi”¹².

Od początku XXI w. do encyklopedycznych definicji zaczęto wprowadzać nowe kryteria klasyfikacyjne. Stwierdzano, że „dokument: w nauce – każdy przedmiot materialny będący świadectwem jakiegoś faktu, zjawiska lub my-

⁹ Z. Lempicki, *Świat i życie*, s. 382.

¹⁰ M. Arcta, *Nowoczesna Encyklopedia Ilustrowana*, s. 275.

¹¹ Wielka Encyklopedia Powszechna PWN, s. 90. Podobnie również Encyklopedia Powszechna PWN, 1983, s. 622.

¹² Por. Wielka Encyklopedia Powszechna PWN, s. 90 i Z. Rybicki (red.), *Mała encyklopedia prawa*, s. 101–102.

śli ludzkiej; rozróżnia się dokumenty piśmiennicze (np. książki, czasopisma) i niepiśmiennicze (np. plany, dokumentacja projektów – techniczna) oraz wizualne, oglądowe (np. publikacje drukowane, rękopisy, fotografie, dzieła sztuki), audialne, słuchowe (np. płyty gramofonowe, kompaktowe, taśmy magnetofonowe), audiowizualne, słuchowo-oglądowe (np. filmy) i nośniki komputerowe (np. dyskiety, dyski opt.). Ze względu na kolejność źródła dzielą się na dokumenty pierwotne mające taką formę, jaką nadał twórca, dokumenty wtórne, dokładne odwzorowanie dokumentu pierwotnego (np. odpis, fotokopia, kserokopia). Dokumenty pochodne, sporządzone na podstawie dokumentu pierwotnego, zawierające informacje o nim i jego zawartość. Pismo sporządzone we właściwej dla danego czasu i miejsca formie, zaopatrzone w środki uwierzytelniające (np. pieczęcie, listę świadków, podpis), które stwarza, potwierdza lub zmienia pewien stan prawny¹³. Ograniczając się do prawniczego ujęcia dokument definiuje się jako „każdy przedmiot (akt prawny, pismo, protokół zeznań, rzecz itp.), który może być wykorzystany jako dowód prawa, stwierdzający, potwierdzający m.in. określony stosunek prawny, okoliczności, fakty jakiejś sprawy”¹⁴ lub – jeszcze bardziej zawężając: „pismo sporządzone we właściwej formie, które stwarza, potwierdza lub zmienia stan prawny, zaopatrzone w środki uwierzytelniające (np. pieczęć)”¹⁵. Spoglądając przez pryzmat tematu tej rozprawy, za *signum temporis* można uznać, że współczesny „Uniwersalny słownik języka polskiego”, oprócz stwierdzenia, że dokument to „pismo urzędowe, akt spisany w celu stwierdzenia jakiejś okoliczności, zawarcia umowy o coś, zobowiązania do czegoś, informowania o czymś”, wskazuje dodatkowo, że może to być również dowód stwierdzający tożsamość, np. dowód osobisty, legitymacja, paszport¹⁶.

W językach angielskim, francuskim i niemieckim słowo „dokument” wiązane jest zazwyczaj słownikowo z pismem, choć pojawiają się wyjątki. W *The Oxford Encyclopedic English Dictionary* z 1991 r. dokument zdefiniowano jako *Piece of written or printed matter that provides a record or evidence or events, an agreement, ownership, identification* (fragment pisma lub druku, który zapewnia zapis lub dowód zdarzenia, umowy, prawa własności oraz

¹³ Wielka Encyklopedia PWN, s. 258.

¹⁴ B. Dunaj (red.), Słownik współczesnego języka polskiego, s. 184.

¹⁵ Leksykon PWN, s. 274; Encyklopedia Popularna PWN, s. 190; Encyklopedia PWN A–Z Oryginalna AŻetka, s. 228; Encyklopedia PWN w trzech tomach, s. 412; Encyklopedia Powszechna PWN, 2009, s. 146.

¹⁶ S. Dubisz (red.), Uniwersalny słownik języka polskiego, s. 647.

umożliwia identyfikację)¹⁷, natomiast w *The Oxford Reference Dictionary* jako *n. a thing, especially a title-deed, writing or inscription, that provides a record or evidence* [rzecz, zwłaszcza tytuł – czyn (dowód własności), pisany lub napisany, który zapewnia dane lub dowody]¹⁸. We francuskim słowniku prawa definiuje się dokument jako *Ecrit contenant un element de preuve ou d'information* (wpis zawierający element dowodowy lub informacyjny)¹⁹, a w Meyers Enzyklopädisches Lexikon, jako fragment pisma stanowiący dowód oraz dokumenty tożsamości (*dokument Urkunde, schriftstuck, Beweismittel, id der Dokumentation*)²⁰.

Słowo „dokument” w języku potocznym ma wiele znaczeń. Określić nim możemy zarówno pismo urzędowe, które zawiera prawne okoliczności, jak i zeznanie świadka w postępowaniu sądowym oraz książkę lub film dokumentujący pewne zdarzenia. Istotną cechą dokumentu w potocznym rozumieniu tego słowa jest to, że potwierdza, stwierdza lub świadczy o pewnych faktach, okolicznościach bądź odczuciach, które nie muszą mieć znaczenia prawnego. Dokumentem w szerszym znaczeniu jest zarówno wszystko to, co stanowi dowód jakiegoś zdarzenia, jak i samo zdarzenie, które może być dowodem lub świadectwem. W polskim języku potocznym brak jest wyraźnego rozróżnienia między pojęciem dowodu i dokumentu. Tak szerokie rozumienie słowa „dokument” umożliwia także definicja czasownika „dokumentować”, które oznacza udowadniać, uzasadniać, potwierdzać, stwierdzać na podstawie dokumentów, ustalonych wydarzeń, faktów itp. W języku potocznym termin „dokument” rozumiany jest z reguły jako pismo urzędowe, w którym stwierdzone są określone prawa lub obowiązki²¹.

Pojęcie „dokument” różnie jest rozumiane w zależności od działu prawnego i aspektu, w jakim jest rozpatrywane. Poszczególne dziedziny prawa definiują termin ten w różny, często sprzeczny ze sobą sposób. Jest on określany zarówno na gruncie ustawowym, jak i doktryny, zarówno w naukach prawnych, jak i pozaprawnych. Wyróżnia się: dokumenty urzędowe i prywatne, państwowe i publiczne, tradycyjne i elektroniczne, tożsamości, bankowe, procesowe i pozaprocessowe²².

¹⁷ J.M. Hawkins, R. Allen, *The Oxford Encyclopedic*, s. 421.

¹⁸ J.M. Hawkins, *The Oxford Reference Dictionary*, s. 239.

¹⁹ *Vocabulaire Juridique*, s. 279.

²⁰ T. Dams, R. Jungk, G. Renner, K. Stainbuch, *Meyers Enzyklopädisches Lexikon Enzyk*, s. 45.

²¹ J. Piórkowska-Flieger, *Fałsz dokumentu*, s. 40.

²² E. Gruza, *Co wiemy o prawie i dokumentach?*.

K. Knoppek zwraca uwagę na występowanie w aktach prawnych specyficznych określeń dotyczących dokumentu, takich jak: pismo, papier wartościowy, pokwitowanie, oświadczenie, zaświadczenie, akt notarialny, testament itp.²³

Różne ujęcia dokumentów występują w krajowym prawie cywilnym, administracyjnym, karnym, ale również na poziomie prawa europejskiego i międzynarodowego.

Dokumenty mają również znaczenie dla historii państwa i prawa. Z. Ziemiński zauważył, że przedmiotem badania nauk prawnych są, z określonego punktu widzenia i w określonym zasięgu, zarówno takie byty, jak ludzie, jak i myśli ludzkie, zachowania ludzi, wytwory kulturowe w postaci znaków (np. napisów) związanych z określonymi regułami ich interpretowania²⁴.

W dokonany przez D. Pietruch-Reizes rozróżnieniu środków przekazu informacji o prawie, tj. dokumentowej realizacji tekstu prawnego wraz z graficznym lub innym (dźwiękowym, magnetycznym) zapisem tego tekstu oraz zbioru urządzeń infrastruktury informacyjnej biorącej udział w procesie przekazywania i upowszechniania informacji prawnej, dokument zakwalifikowano jako dokumentalny środek zachowania sygnalizacyjnego²⁵.

Pojęcie dokumentu dodatkowo skomplikowało się w związku z pojawieniem się dokumentów elektronicznych, występujących jedynie w obrocie elektronicznym i pozbawionych materialnej – wydrukowanej – tradycyjnej postaci.

Dokumenty pełnią wiele funkcji. G. Szpor wskazuje na ich dwie podstawowe funkcje: informacyjną oraz dowodową²⁶. Definiując informację jako dobro redukujące entropię (zmniejszające niepewność), funkcję informacyjną wiąże ze zmniejszeniem niepewności, m.in. poprzez utrwalenie oświadczeń woli lub wiedzy wystawców dokumentu²⁷. Według J. Gołaczyńskiego informacjami są dane (wydarzenia czasowo-przestrzenne, stany, procedury, liczby, osoby), które dotyczą pewnego modelu (systemu, wycinka świata z realnymi i nierealnymi komponentami, relacji) i jednocześnie model ten utrwalają (opi-

²³ K. Knoppek, Dokument w procesie cywilnym, s. 13.

²⁴ Z. Ziemiński, Problemy podstawowe prawoznawstwa, s. 77.

²⁵ D. Pietruch-Reizes, Rozwój środków przekazu, s. 59.

²⁶ G. Szpor, Analiza stanu prawnego dokumentu elektronicznego.

²⁷ W ujęciu potocznym informacja utożsamiana bywa z wiadomością, jednakże w ujęciu informatycznym wiadomość jest informacją tylko wówczas, gdy zmniejsza niepewność adresata tej wiadomości. Jeżeli nie redukuje entropii, to są to dane (znaki w formie nadającej się do przetwarzania) mające zerową wartość informacyjną. G. Szpor, Cz. Martysz, K. Wojsyk, Ustawa o informatyzacji, s. 39–40.

suja, konstytuują, zmieniają) z punktu widzenia danej osoby (użytkownika danych) i ze względu na określony cel²⁸.

Bardziej rozbudowanej klasyfikacji funkcji dokumentu dokonała K. Górka w odniesieniu do dokumentów w prawie cywilnym. Zgodnie z zaproponowanym przez nią katalogiem dokumenty mogą pełnić sześć funkcji: konstytutywną, dowodową, legitymacyjną, gwarancyjną, informacyjną oraz instrukcyjną. Funkcja konstytutywna odnosi się do dokumentów, których sporządzenie jest konieczną przesłanką ważności czynności prawnej. Funkcja ta występuje m.in. przy formie *ad solemnitatem*. Funkcja dowodowa związana jest z przyznaniem dokumentom szczególnego uprzywilejowania wśród wszystkich środków dowodowych w procesie cywilnym. Funkcja legitymacyjna powiązana jest z przyznaniem niektórym dokumentom uprawnienia do rozporządzania prawami lub wykonania uprawnienia. Funkcja gwarancyjna nadaje dokumentom wartość stabilizującą i ograniczającą nieporozumienia co do treści dokonanych czynności prawnych. Funkcję informacyjną utożsamia się z możliwością poznania treści czynności prawnej przez osoby trzecie. Funkcja instrukcyjna związana jest z zapisaniem na dokumencie wskazań dotyczących wykonania umowy czy jej stron²⁹.

W. Kocot podkreślił z kolei, że podstawową funkcją dokumentu, odróżniającą go od innych przedmiotów, jest możliwość utrzymania naniesionej na nim informacji przez taki czas, aby możliwe było jej późniejsze odtworzenie, ujawnienie, powielenie lub też przeniesienie na inny nośnik w stanie niezmienionym³⁰.

Omówione wyżej funkcje dokumentów odnoszą się do dokumentów w prawie cywilnym. Z uwagi jednak na szeroki zakres dokumentów w prawie krajowym i międzynarodowym adekwatne wydaje się rozróżnienie funkcji ogólnych dokumentu (informacyjna i dowodowa), odnoszących się do wszystkich typów i rodzajów dokumentów, oraz funkcji szczegółowych, charakterystycznych dla wybranych ich grup.

Tematyka dokumentów to złożone zagadnienie, którego typologia prowadzona jest na wielu płaszczyznach – rodzajach, typach czy też formach dokumentu.

D. Pietruch-Reizes dokonała podziału dokumentów ze względu na ich formę, sposób zapisu i utrwalenie tekstu, wyróżniając: 1) dokumenty piśmien-

²⁸ J. Gołaczyński (red.), Prawne i ekonomiczne aspekty, s. 14.

²⁹ K. Górka, Zachowanie zwykłej formy pisemnej, s. 69.

³⁰ W. Kocot, Wpływ Internetu na prawo umów, s. 334.

nicze, których treść wyrażana jest za pomocą pisma, 2) oglądowe, których treść wyrażona została za pomocą obrazu, 3) słuchowe, których treść wyrażona została za pomocą dźwięków, 4) oglądowo-słuchowe (audiowizualne), których treść wyrażona została za pomocą dźwięku i obrazu³¹.

1.2. Pojęcie dokumentu w prawie międzynarodowym i europejskim

W aktach prawa międzynarodowego i europejskiego termin „dokument” występuje bardzo często. W samych tytułach aktów prawnych UE pojawia się przeszło 11 000 razy, w tym w ponad 2 500 rozporządzeń oraz blisko 1000 dyrektyw³².

Dyrektywa 2003/98/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 17.11.2003 r. w sprawie ponownego wykorzystywania informacji sektora publicznego³³ zawiera legalną definicję dokumentu. Zgodnie z art. 2 pkt 3 dokument oznacza: a) jakąkolwiek treść niezależnie od zastosowanego nośnika (zapisaną na papierze lub zapisaną w formie elektronicznej lub zarejestrowaną w formie dźwiękowej, wizualnej albo audiowizualnej; b) każdą część tej treści. Artykuł 1 pkt 1 ogranicza zastosowanie dyrektywy do dokumentów będących w posiadaniu organów sektora publicznego Państw Członkowskich. Jak zauważono w preambule do dyrektywy, definicja dokumentu jest zgodna ze stanem rozwojowym społeczeństwa informacyjnego.

Przytoczona powyższej definicja dokumentu z Dyrektywy 2003/98/WE w sprawie ponownego wykorzystania informacji sektora publicznego, w brzmieniu oryginalnym stanowi: *„document» means: (a) any content whatever its medium (written on paper or stored in electronic form or as a sound, visual or audiovisual recording); (b) any part of such content”*. W oryginalnym tekście użyto słowa *form*, co na język polski przełożono jako „forma”. Według słownika języka angielskiego słowo *form* może być również przetłumaczone jako „postać”, co bardziej odpowiadałoby pogładowi, że postać jest material-

³¹ D. Pietruch-Reizes, Rozwój środków przekazu, s. 56.

³² Łączna liczba aktów prawnych, w których tytule padło słowo „dokument” – 11682, w tym rozporządzenia – 2582, dyrektywy – 933. Analiza bazy danych aktów prawnych UE dostępna na stronie www.eur-lex.europa.eu (dostęp: 1.11.2014 r.).

³³ Dyrektywa 2003/98/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 17.11.2003 r. w sprawie ponownego wykorzystywania informacji sektora publicznego (Dz.Urz. UE L Nr 345, s. 90).

zacją formy i np. forma ustna nie zawsze jest rejestrowana na trwałym nośniku, a forma pisemna może występować – w zależności od nośnika – w postaci papierowej lub elektronicznej³⁴.

Dyrektywa 2003/98/WE określa treść jako konstytutywną cechę dokumentów. Forma zapisu treści nie ma znaczenia dla pojęcia dokumentu, treść może być zapisana lub zarejestrowana. Zapisana na papierze lub w „formie” elektronicznej, zaś zarejestrowana w „formie” dźwiękowej, wizualnej albo audio-wizualnej.

Dla pojęcia dokumentu nie ma znaczenia, czy treść jest podpisana lub opatrzona jakimikolwiek znakami wskazującymi na nadawcę lub adresata dokumentów. Pojęcie dokumentu z Dyrektywy 2003/98/WE jest pojęciem szerokim i neutralnym technologicznie.

Rada Europy 18.6.2009 r. przyjęła konwencję o dostępie do oficjalnych dokumentów urzędowych. W Konwencji przyjętej w Tromsø zdefiniowano dokument urzędowy jako wszelkie informacje utrwalone w dowolnej formie, sporządzone lub otrzymane i posiadane przez władze publiczne – *all information recorded in any form, drawn up or received and held by public authorities*.

W definicji dokumentu przyjętej w Konwencji z Tromsø dokonano rozdzielenia logicznego dwóch członów pojęcia dokumentu, zgodnie z którymi dokumentem urzędowym są wszelkie informacje utrwalone w dowolnej formie sporządzone przez władze publiczne oraz wszelkie informacje utrwalone w dowolnej formie otrzymane i jednocześnie posiadane przez władze publiczne. Jeżeli organ władzy publicznej sporządził jakąś informację, to staje się ona z mocy prawa dokumentem urzędowym. W przypadku dokumentów otrzymanych przez władze publiczne, aby stały się one dokumentem urzędowym, muszą być w posiadaniu władzy publicznej. Nie są zatem dokumentami urzędowymi materiały otrzymane przez władze publiczne, które nie mają znaczenia prawnego, takie jak: ulotki, oferty handlowe, zaproszenia, podziękowania, spam. Warto zauważyć, że – podobnie jak w przypadku definicji zawartej w Dyrektywie 2003/98/WE – wyraz *form* to w oficjalnym przekładzie forma, a nie postać. Konwencja z Tromsø nie została dotąd ratyfikowana przez władze RP.

Zgodnie z postanowieniami Konwencji każdy, bez względu na interes prawny, ma prawo dostępu do dokumentów urzędowych. Konwencja zakłada

³⁴ Szerzej o poglądzie, że postać jest materialną reprezentacją przekazu, jest nośnikiem przekazywanej treści, bez względu na jej rodzaj, formę i format, por. K. Wojsyk, Dokument jaki jest każdy widzi, s. 8.

jednak pewne ograniczenia w dostępie do dokumentów urzędowych, przewidując tzw. ważenie dóbr. Ważenie dóbr odbywa się na dwóch poziomach – testu szkody i testu ważenia interesów. W przypadku testu szkody utajnia się informacje mogące naruszyć bezpieczeństwo narodowe i bezpieczeństwo międzynarodowe; bezpieczeństwo publiczne; wykrywanie i zapobieganie przestępstwom, postępowanie dyscyplinarne, prywatności osób trzecich, interesy ekonomiczne państwa, zasadę zachowania bezstronności i równości stron w postępowaniu sądowym, jak też dokumenty wewnętrzne władz publicznych. W przypadku utajnienia informacji w oparciu o test szkody dokument urzędowy może być jawny, jeżeli interes publiczny w ujawnieniu informacji przeważa nad chronionymi interesami władz publicznych. Jest to tzw. test ważenia interesów³⁵.

Dokument elektroniczny zdefiniowany został w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 910/2014 z 23.7.2014 r. w sprawie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania w odniesieniu do transakcji elektronicznych na rynku wewnętrznym oraz uchylającym Dyrektywę Nr 1999/93/WE³⁶. Zgodnie z art. 3 pkt 35 dokument elektroniczny oznacza każdą treść przechowywaną w postaci elektronicznej, w szczególności tekst lub nagranie dźwiękowe, wizualne lub audiowizualne (*'electronic document' means any content stored in electronic form, in particular text or sound, visual or audiovisual recording*).

W trakcie prac nad rozporządzeniem projekt definicji dokumentu elektronicznego ulegał wielokrotnym zmianom³⁷. W projekcie rozporządzenia, przygotowanym przez Komisję Europejską w dniu 4.6.2012 r.³⁸, dokument elektroniczny został zdefiniowany jako dokument w dowolnym formacie elektronicznym (*electronic document: means a document in any electronic format*). W opinii Komisji Prawnej dla Komisji Przemysłu, Badań Naukowych i Ener-

³⁵ G. Sibiga, Opinia prawna o projekcie ustawy o zmianie ustawy o dostępie do informacji publicznej, s. 8.

³⁶ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 910/2014 z 23.7.2014 r. w sprawie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania w odniesieniu do transakcji elektronicznych na rynku wewnętrznym oraz uchylające Dyrektywę Nr 1999/93/WE (Dz.Urz. UE L Nr 257, s. 73). Wejście w życie przepisów 1.1.2016 r.

³⁷ Prace nad projektem rozporządzenia wraz z kolejnymi zmianami definicji dokumentu elektronicznego dostępne są na stronie internetowej: www.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2012/0146.

³⁸ Projekt rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania w odniesieniu do transakcji elektronicznych na rynku wewnętrznym / com/2012/0238 final-2012/0146 (COD). 52012PC0238.

gii³⁹ zaproponowano zmianę definicji dokumentu elektronicznego, zgodnie z nią dokument elektroniczny określono jako odrębny zestaw ustrukturyzowanych danych w dowolnym formacie elektronicznym.

Ostatecznie Parlament Europejski przyjął w dniu 3.4.2014 r. rezolucję ustawodawczą, w której zdefiniował dokument elektroniczny jako każdą treść przechowywaną w formie (postaci) elektronicznej, w szczególności tekst lub nagranie dźwiękowe, wizualne lub audiowizualne⁴⁰.

Reasumując, można stwierdzić, że w prawie międzynarodowym i europejskim dokument pojmuje się jako treść lub informację utrwaloną na dowolnym nośniku.

1.3. Pojęcie dokumentu w polskich kodeksach

1.3.1. Kodeks postępowania administracyjnego

W KPA brak jest legalnej definicji pojęcia „dokument”, niemniej jednak termin ten wielokrotnie jest używany. W doktrynie definiuje się dokument jako akt pisemny, stanowiący wyrażenie określonych myśli lub wiadomości, bez względu na materiał, z którego go sporządzono, rodzaj pisma, jak i fakt, czy został podpisany⁴¹.

Istota postępowania administracyjnego sprawia, że termin „dokument” używany jest zarówno w znaczeniu dowodu w postępowaniu administracyjnym, jak i „pisma” w trakcie postępowania.

Dokument z punktu widzenia KPA nabiera szczególnego znaczenia jako dowód w postępowaniu. Artykuł 75 KPA stanowi, że jako dowód należy dopuścić wszystko, co może przyczynić się do wyjaśnienia sprawy, a nie jest sprzeczne z prawem. W szczególności dowodem mogą być dokumenty, zeznania świadków, opinie biegłych oraz oględziny. Mimo że dokumenty w art. 75 KPA znalazły się na pierwszym miejscu, nie należy im nadawać szczególnego znaczenia w hierarchii dowodów⁴². Oznacza to, że dokumenty należy trakto-

³⁹ A. Meszaros, Opinia Komisji Prawnej dla Komisji Przemysłu.

⁴⁰ Rezolucja ustawodawcza Parlamentu Europejskiego z 3.4.2014 r. w sprawie wniosku dotyczącego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania w odniesieniu do transakcji elektronicznych na rynku wewnętrznym (COM (2012)0238-C7-0233.2012-2012/0146(COM)).

⁴¹ G. Łaszczyca, C. Martysz, A. Matan, Komentarz do ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r., s. 275.

⁴² Wyr. WSA w Białymstoku z 22.2.2011 r., II SA/Bk 822/10.

wać na równi z innymi dowodami, które można przedstawiać bez względu na istnienie bądź nieistnienie dowodu z dokumentu⁴³. Co więcej, należy pamiętać, że katalog dowodów w KPA nie jest katalogiem zamkniętym i w postępowaniu mogą być użyte różne dowody, w tym również te nienazwane wprost w KPA, a których liczba stale rośnie z uwagi na rozwój technologiczny⁴⁴.

E. Ochendowski traktował dowód z dokumentu jako najważniejszy i powszechnie występujący środek dowodowy w postępowaniu administracyjnym⁴⁵. Należy jednak zauważyć, że w KPA – w przeciwieństwie do KPC⁴⁶ – nie przewidziano pierwszeństwa dowodu z dokumentów w stosunku do dowodu ze świadków. Nie ulega jednak wątpliwości, że statystycznie dowód z dokumentów jest najczęściej przedstawianym środkiem dowodowym. Jest to podyktowane istotą postępowania, która polega na stworzeniu lub ustaleniu indywidualnej sytuacji prawnej w oparciu o normy prawa materialnego. Przepisy te niejednokrotnie zobowiązują do dostarczania dokumentów organom administracyjnym⁴⁷.

Dokumenty występują zarówno w charakterze źródeł, jak i środka dowodowego. Jako źródło dowodowe dokumenty dostarczają środków dowodowych, z których wynika określony dowód. Dokument jako środek dowodowy występuje jako forma przekazu informacji⁴⁸.

Cz. Martysz w komentarzu do KPA dokonał klasyfikacji środków dowodowych wymienionych w art. 75 KPA, wyróżniając środki dowodowe: bezpośrednie i pośrednie, rzeczowe i osobowe, podstawowe i posiłkowe, nazwane i nienazwane, historyczne i krytyczne, pojęciowe i zmysłowe, obciążające i odciążające⁴⁹. Dokumenty według powyższej klasyfikacji mogą być dowodem bezpośrednim i pośrednim, osobowo-rzeczowym, podstawowym, nazwanym, historycznym, pojęciowym, a także obciążającym i odciążającym. W zakresie klasyfikacji bezpośredniej dokument występuje jako przedmiot, który może być fizycznie stwierdzony – fakt wydania danego dokumentu, zaś jego treść podlega pod klasyfikację pośrednią, tzn. istnienie danego faktu wyciągnięto

⁴³ M. Jaśkowska, A. Wróbel, Kodeks postępowania administracyjnego, s. 495.

⁴⁴ G. Łaszczyca, Kodeks postępowania administracyjnego, s. 556; zob. również wyr. WSA w Warszawie z 10.10.2012 r., VI SA/Wa 832/12.

⁴⁵ E. Ochendowski, Postępowania administracyjne i sądowniczoadministracyjne, s. 123.

⁴⁶ Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2014 r. poz. 101 ze zm.), dalej jako: KPC.

⁴⁷ C. Martysz, Dowód z dokumentu w postępowaniu administracyjnym, s. 147.

⁴⁸ Cz. Martysz, Kodeks postępowania administracyjnego, s. 554–556.

⁴⁹ Tamże, s. 557–560.

z innego faktu. Również druga klasyfikacja – środki rzeczowe i osobowe – w przypadku dokumentów uniemożliwia przydzielenie ich do jednej grupy, gdyż dokumenty podlegają oględzinom środków rzeczowych, jak też są wyrazem pisemnych odczuć osób. Wymagało to wydzielenia klasyfikacji mieszanej: osobowo-rzeczowej⁵⁰. Dokumenty są dowodami podstawowymi, ponieważ ich przedstawienie jako środek dowodowy nie zależy od spełnienia innych prawnie określonych przesłanek. Są nazwane, gdyż występują w art. 75 KPA, a ich wartość historyczna odnosi się do możliwości odtworzenia faktu bezpośrednio z dokumentu. Są również środkiem pojęciowym, gdyż ich treść nie wyraża się w percepcyjnym odczuciu osób przeprowadzających dowód.

W KPA występują dwa rodzaje dokumentów: dokument urzędowy oraz dokument. Jeżeli w przepisach KPA termin „dokument” nie jest opatrzone terminem „urzędowy”, należy uznać, że przepis stanowi o dokumencie formalnie prywatnym. *M. Jaśkowska* zauważa, że z faktu, że w KPA nie ma pojęcia dokumentu prywatnego, nie należy wyprowadzać wniosku, że przeprowadzenie dowodu z takiego dokumentu jest niedopuszczalne⁵¹. Pojęcie dokumentu prywatnego należy oceniać w świetle przepisu art. 245 KPC i zgodnie z jego treścią dokument prywatny stanowi zupełny dowód tego, że osoba, która go podpisała, złożyła oświadczenie zawarte w dokumencie, lecz nie przesądza co do zgodności zawartych w nim twierdzeń ze stanem faktycznym. Dokument taki nie korzysta ze szczególnej mocy dowodowej, która w tym przypadku zrównana jest z mocą dowodową zeznań świadka i podlega swobodnej ocenie dowodów określonej w art. 80 KPA⁵². Mimo powyższego należy zauważyć, że jest wiele różnic między wartością dowodu z dokumentu prywatnego a zeznaniem świadka. Po pierwsze, osoba sporządzająca dokument prywatny nie jest uprzedzona o odpowiedzialności za fałszywe zeznania z art. 83 § 3 KPA, co może mieć wpływ na prawdziwość napisanej treści. Po drugie, osoba składająca dokument pisze w nim własną interpretację, bez możliwości uzupełnienia bądź uściślenia pewnych faktów przez prowadzącego rozprawę lub strony postępowania⁵³.

Kodeks postępowania administracyjnego nie wyklucza składania dokumentów w językach obcych, jednakże aby dokumenty takie miały moc dowodową, muszą zostać przetłumaczone na język polski⁵⁴. Zgodnie z art. 5 ustawy

⁵⁰ *M. Czubalski*, O pojęciu i klasyfikacji środków dowodowych, s. 121.

⁵¹ *M. Jaśkowska*, *A. Wróbel*, Komentarz bieżący do ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r., s. 218.

⁵² Wyr. WSA w Poznaniu z 19.2.2013 r., II SA/Po 1065/12.

⁵³ Wyr. NSA z 23.2.2011 r., II GSK 275/10.

⁵⁴ *G. Łaszczyca*, Rozprawa administracyjna, s. 137.

z 7.10.1999 r. o języku polskim⁵⁵ podmioty wykonujące zadania publiczne na terytorium RP dokonują wszelkich czynności urzędowych oraz składają oświadczenia woli w języku polskim. Dowodem w postępowaniu administracyjnym będzie treść dokumentu obcojęzycznego, a nie jego tłumaczenie. Tłumaczenie nie zastępuje dokumentu sporządzonego w języku obcym, a służy jedynie ustaleniu, jaka jest jego treść⁵⁶. W przypadku gdy na terenie gminy występuje język pomocniczy (język mniejszości), organ gminy nie może żądać przedłożenia uwierzytelnionego tłumaczenia na język polski dokumentów sporządzonych w tym języku⁵⁷.

1.3.2. Kodeks karny, Kodeks wykroczeń, Kodeks karny skarbowy

Zgodnie z art. 115 § 14 KK dokument to każdy przedmiot lub inny zapisany nośnik informacji, z którym jest związane określone prawo albo który ze względu na zawartą w nim treść stanowi dowód prawa, stosunku prawnego lub okoliczności mającej znaczenie prawne.

Na przestrzeni lat definicja dokumentu w prawie karnym ulegała zmianom. Definicja zmieniana była czterokrotnie, począwszy od definicji z 1932 r.⁵⁸, poprzez nowelizację z 1969 r.⁵⁹ i 1997 r., aż po nowelizację z 16.4.2004 r.

Artykuł 91 § 3 KK z 1932 r. definiował dokument jako każdy przedmiot stanowiący dowód prawa, stosunku prawnego lub okoliczności mogącej mieć znaczenie prawne. Kodeks karny z 1969 r. określał dokument jako każdy przedmiot, z którym związane jest określone prawo albo który ze względu na zawartą w nim treść stanowi dowód prawa stosunku prawnego lub okoliczności mogącej mieć znaczenie prawne⁶⁰.

W pierwotnym tekście KK z 1997 r. dokument zdefiniowany był jako każdy przedmiot lub zapis na komputerowym nośniku informacji, z którym jest związane określone prawo albo który ze względu na zawartą w nim treść stanowi dowód prawa, stosunku prawnego lub okoliczności mającej znaczenie prawne.

⁵⁵ Ustawa z 7.10.1999 r. o języku polskim (t.j. Dz.U. z 2011 r. Nr 43, poz. 224 ze zm.).

⁵⁶ Wyr. WSA w Olsztynie z 20.11.2012 r., II SA/OI 1221/12.

⁵⁷ P. Przybysz, Kodeks postępowania administracyjnego, 2012, s. 232.

⁵⁸ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 11.7.1932 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 60, poz. 571 ze zm.), dalej jako KK z 1932 r.

⁵⁹ Ustawa z 19.4.1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 13, poz. 94 ze zm.), dalej jako: KK z 1969 r.

⁶⁰ Art. 120 § 13 KK z 1969 r.